

มาตรการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นศาลศึกษาเฉพาะคดีความผิดอันยอมความได้ MEASURES FOR MEDIATING CRIMINAL CASES IN THE COURT, THE CASES OF COMPROMISING OFFENSES

^[1]สุรศักดิ์ ธาณิรัตน์ Surasak Thanirat ^[2]ปณณธร หอมบุญมา Pannathorn Hombunma
^{[1] [2]}มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand
Corresponding Author E-mail: surasak201115@hotmail.com

Article Received: September 25, 2023, Revised: December 20, 2023, Accepted: December 20, 2023.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการไกล่เกลี่ยคดีอาญาความผิดอันยอมความได้ และ 2) เพื่อค้นหามาตรการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นศาลศึกษาเฉพาะคดีความผิดอันยอมความได้ ซึ่งการศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้พิพากษา กลุ่มทนายความ กลุ่มผู้ประนีประนอม และกลุ่มคู่ความ โดยพิจารณาเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเฉพาะเจาะจง ทั้งนี้ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และการวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการศึกษา พบว่า 1) ปัญหาและอุปสรรคในการไกล่เกลี่ยคดีอาญาความผิดอันยอมความได้ ประกอบด้วย (1) ปัญหาด้านความพร้อมของเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ จำนวนเจ้าหน้าที่มีน้อย ไม่เพียงพอ และขาดเทคนิคด้านการไกล่เกลี่ยคดีอาญาความผิดอันยอมความได้ (2) ปัญหาด้านทุนทรัพย์ของคดี ได้แก่ ผู้ไกล่เกลี่ยไม่อธิบายให้เห็นถึงความเสียหายที่แท้จริง ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยขาดความเชี่ยวชาญเฉพาะ (3) ปัญหาด้านผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย ได้แก่ ขาดความรู้ ความเข้าใจเทคนิคในการไกล่เกลี่ย ขาดการอบรม ขาดการประเมินความรู้ของเจ้าหน้าที่ งบประมาณในการบริหารจัดการด้านการไกล่เกลี่ยมีน้อย (4) ปัญหาด้านความพร้อมของสถานที่ ได้แก่ สถานที่หรือห้องไกล่เกลี่ยมีไม่เพียงพอและขาดความเป็นส่วนตัว มีบรรยากาศเป็นทางการเกินไป 2) มาตรการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นศาลศึกษาเฉพาะคดีความผิดอันยอมความได้ ประกอบด้วย (1) มาตรการด้านความพร้อมเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ควรเพิ่มเจ้าหน้าที่ จัดให้มีการอบรม สัมมนาทางวิชาการ จัดทำตัวอย่างการไกล่เกลี่ย หรือเพิ่มหลักสูตรการอบรม เปิดเสวนาหรือเปิดสภากาแฟ (2) มาตรการด้านทุนทรัพย์ของคดี ได้แก่ ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยต้องอธิบายให้เห็นถึงความเสียหาย ความได้เปรียบและเสียเปรียบ คดีที่มีทุนทรัพย์สูงควรจัดให้ผู้พิพากษาเข้าทำการไกล่เกลี่ย ควรจัดให้ผู้ไกล่เกลี่ยที่มีความชำนาญทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยแยกตามจำนวนทุนทรัพย์ (3) มาตรการด้านผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย ได้แก่ ควรจัดและเพิ่มให้มีการอบรม สัมมนาเป็นประจำ ควรจัดให้มีการจัดทำคู่มือการไกล่เกลี่ย ควรทำการประเมินความรู้บุคลากร เปิดรับสมัครเฉพาะคนที่มีความรู้ด้านกฎหมายมาทำหน้าที่เท่านั้น และรัฐบาลควรสนับสนุนงบประมาณให้เพียงพอ (4) มาตรการด้านความพร้อมของสถานที่ ได้แก่ ควรเพิ่มสถานที่ไกล่เกลี่ยและควรจัดให้มีห้องไกล่เกลี่ยให้เหมาะสม จัดสถานที่ไกล่เกลี่ยให้เป็นสถานที่ปิด มีความเป็นพื้นที่ส่วนตัวมากที่สุด ควรจัดสถานที่ให้มีบรรยากาศคล้ายคลึงกับร้านกาแฟ (คาเฟ่) เพื่อลดความกดดันและสร้างบรรยากาศที่ดี

คำสำคัญ: มาตรการไกล่เกลี่ย, คดีอาญาในชั้นศาล, คดีอาญาความผิดอันยอมความได้

ABSTRACT

This research article aimed to study the problem of mediating criminal cases in the court, the cases of compromising offenses and sought out mediation measures in criminal cases in court, the cases of compromising offenses. This research was a qualitative research study. The data were collected by in-depth interviews with four key informant groups: judge/judicial officer, lawyers, working and mediator, and party, all of which utilized a purposive selection method. The research tools were in-depth interview form and the data were analyzed using content analysis. The research findings were as following: 1) Problems with the readiness of relevant government officials, the size of officials, the expertise and competency of officials, and the time required in the mediation process, including an insufficient number of officials and a lack of mediation techniques. (2) The case's financial issues included the mediator's failure to clarify the real damages and the mediator's lack of specialized knowledge. (3) Problems with mediators included a lack of experience and comprehension of mediation processes, a lack of training, no review of officials' knowledge, and a limited budget for mediation management. (4) Problems with the venue's appropriateness included an insufficient number of mediation places or rooms, a lack of privacy, and an excessively formal atmosphere. 2) Measures for mediating criminal cases in the court, the cases of compromising offenses, including (1) measures to ensure that relevant government officials were prepared, such as hiring more officials, holding seminars to train them, developing examples of mediation, or adding training courses, holding discussions, or opening coffee houses. (2) Measures pertaining to the financial aspect of the case included the following: The mediator must explain to the parties the damages, advantages and disadvantages; cases with high financial costs should be scheduled for a judge to mediate; and a mediator should be set according to high and low amounts of capital. (3) Measures for mediators included: organizing and increasing training, holding seminars on frequently, preparing a mediation manual, assessing personnel knowledge, accepting only people with legal knowledge to serve, and the government supporting an adequate budget. (4) Measures for venue readiness included: increasing the mediation venue and appropriately arranging the mediation room; arranging the mediation venue to be as private as possible; and arranging the venue to have an atmosphere similar to a coffee shop (café), to reduce pressure and create a good atmosphere.

Keywords: Measures for Mediating, Criminal Cases in the Court, Criminal Cases of Compromising Offenses

---

บทนำ

กระบวนการยุติธรรมเป็นเสาหลักสำคัญหนึ่งของสังคม ที่ผ่านมากกระบวนการยุติธรรมประสบปัญหาสำคัญ เนื่องจากการเพิ่มของจำนวนประชากรโลกและการพัฒนาเทคโนโลยี รวมถึงปัญหาการแย่งชิงทรัพยากร ทำให้ผู้คนมีโอกาสที่จะกระทบกระทั่งจนนำไปสู่การฟ้องร้องกันมากขึ้น ปัจจุบันปัญหาอาชญากรรมและความขัดแย้งของคนในสังคมมีเป็นจำนวนมาก ทำให้มีการฟ้องดำเนินคดีเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องหาแนวทางยุติหรือระงับข้อพิพาททางอาญาที่เกิดขึ้น โดยให้คู่กรณีได้เจรจาตกลงคดีใช้ค่าเสียหายกันในระดับการสอบสวนของพนักงานสอบสวน ก่อนที่จะมีการฟ้องร้องดำเนินคดีกันในชั้นศาล ทั้งนี้เพื่อความสมานฉันท์ของคู่กรณีและเพื่อลดปริมาณคดีที่จะขึ้นมาสู่ศาลอีกทางหนึ่งด้วย (อริยพร โพธิ์ใส, 2565) ซึ่งกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบัน มีการหาวิธีการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีอื่นๆ นอกจากวิธีการทางศาล (Alternative Dispute Resolution หรือ ADR) โดยมีด้วยกันหลายวิธี หากแต่วิธีการระงับข้อพิพาทและรูปแบบการระงับข้อพิพาทนั้นมีหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับความต้องการและความจำเป็นของสังคมนั้นๆ เช่น การเจรจาต่อรอง (Negotiation) อนุญาโตตุลาการ (Arbitration) การไกล่เกลี่ย หรือการประนีประนอมข้อพิพาท (Mediation or Conciliation) เป็นต้น

ทั้งนี้ การระงับข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ยหรือการประนีประนอมข้อพิพาท (Mediation or Conciliation) เป็นการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งระหว่างคู่กรณี โดยที่คู่พิพาทตกลงกันให้บุคคลที่สามเข้ามาช่วยไกล่เกลี่ย เพื่อยังให้เกิดการประนีประนอมยอมความกัน โดยคู่พิพาททั้งสองฝ่ายยอมผ่อนผันข้อเรียกร้องของตนและแต่ละฝ่ายจะได้สิทธิตามที่ไกล่เกลี่ยหรือประนีประนอมยอมความกันนั้น ผู้ที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยหรือประนีประนอมข้อพิพาทไม่มีอำนาจบังคับให้คู่พิพาทตกลงกัน ไม่มีอำนาจให้คำตัดสินหรือกำหนดผลลัพธ์แห่งการเจรจาให้แก่คู่ความ แต่จะช่วยลดความตึงเครียดและสร้างบรรยากาศที่ดีในการเจรจา (วิชัย อริยะนันท์กะ, 2540) ซึ่งการระงับข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ยหรือการประนีประนอมข้อพิพาทนั้น เป็นกระบวนการหนึ่งที่สามารถสร้างความเป็นธรรมในสังคมและเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่เปิดโอกาสให้คู่กรณีสามารถเยียวยาแก้ไขปัญหาต่างๆ ร่วมกัน ตลอดจนการสร้างแนวทางหรือรูปแบบที่จะชดเชย ชดเชยความเสียหายที่สร้างความพึงพอใจร่วมกัน ซึ่งประโยชน์ของการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีนี้มีหลายประการ ได้แก่ 1) ทำให้เกิดการพูดคุยกันอย่างสร้างสรรค์ นำไปสู่การหาทางเลือกได้หลากหลาย และนำไปสู่การตัดสินใจที่ดีกว่าวิธีอื่น เมื่อคู่กรณีมีความขัดแย้ง มีอารมณ์ที่รุนแรง โกรธเกลียดซึ่งกัน ไม่สามารถพูดคุยกันได้เองโดยตรง จำเป็นต้องใช้บุคคลที่สามหรือคนกลางที่คู่กรณีให้การยอมรับ ซึ่งคนกลางนั้นจำเป็นต้องมีส่วนได้ส่วนเสีย และดำรงตนให้มีความน่าเชื่อถือจากคู่กรณี การพูดคุยและรับฟังกัน ทำให้มีความเข้าใจกันเพิ่มขึ้นไม่ว่าจะสามารถตกลงกันได้หรือไม่ก็ตาม 2) การไกล่เกลี่ย สามารถนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีได้ โดยการทำการกระบวนการให้ดีเพื่อให้คู่กรณีเกิดการเข้าใจซึ่งกันและกัน 3) ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายและเวลา 4) การไกล่เกลี่ยนำไปสู่การทำบันทึกข้อตกลงร่วมกันที่คู่กรณีให้การยอมรับ และถ้าเป็นการไกล่เกลี่ยในระดับอำเภอหรือในศาลยุติธรรม จะมีสภาพบังคับ ถ้าหากคู่กรณีไม่ทำตามข้อตกลงสามารถมีผลบังคับใช้ได้ตามกฎหมาย 5) ป้องกันมิให้เกิดความรุนแรง การตกลงกันได้ด้วยความเข้าใจซึ่งกันและกันจะช่วยยุติความเป็นปฏิกิริยา ช่วยเปิดมุมมองซึ่งกันและกัน 6) เป็นการสนองความต้องการที่แท้จริงร่วมกันมากกว่าการเอาชนะบนจุดยืนที่แตกต่าง อีกทั้งเกิดความพึงพอใจร่วมกัน เช่น บางคนอาจต้องการค่าชดเชยมากกว่าการชดเชยด้วยเงิน และ 7) เป็นการตัดสินใจโดยคู่กรณีเอง เกิดการยอมรับร่วมกัน ไม่รู้สึกว่ามีใครแพ้หรือใครชนะ คนที่สร้างความขัดแย้งก็เป็นผู้สร้างทางออกร่วมกันเอง ดังนั้น จะเห็นได้ว่า หากมีการนำวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไปใช้อย่างแพร่หลายในคดีที่สามารถเจรจา

ใกล้เคียงกันได้ เช่น คติความผิอันยอมความได้ เป็นต้น ก็จะช่วยให้ลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาล ลดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน สังคมสามารถแก้ไขข้อพิพาทที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และทำให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีสันติสุข (อริยพร โพธิ์ใส, 2565)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการระงับข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ยหรือการประนีประนอมข้อพิพาทมีประโยชน์นานับประการ หากแต่จากประสบการณ์ของผู้วิจัยเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยคดีความผิอันยอมความได้ในชั้นศาลนั้น ทำให้เห็นถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในกระบวนการระงับข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ย เช่น กระบวนการไกล่เกลี่ยในชั้นศาล คู่ความไม่สามารถเจรจาตกลงกันได้ ซึ่งเกิดจากปัจจัยที่ผู้ประนีประนอมไม่เข้าใจและไม่มีเทคนิคในการเจรจาไกล่เกลี่ย จึงทำให้การไกล่เกลี่ยไม่ประสบผลสำเร็จ ประกอบกับการไกล่เกลี่ยในแต่ละศาล มีขั้นตอนและวิธีการในการไกล่เกลี่ยแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับการบริหารของผู้พิพากษาหัวหน้าศาลนั้นๆ บางศาลจัดให้มีกระบวนการไกล่เกลี่ยก่อนที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาปกติในห้องพิจารณาคดี บางศาลเปิดให้ไกล่เกลี่ยในห้องพิจารณาคดีโดยผู้พิพากษาที่ออกนั่งบัลลังก์ เป็นผู้ทำการพิจารณาไกล่เกลี่ย บางศาลไม่มีการไกล่เกลี่ย นอกจากนี้ยังพบปัญหาเจ้าหน้าที่ศาลประจำศูนย์ไกล่เกลี่ยมีจำนวนน้อย ทำให้ประชาชนที่มาศาลต้องนั่งคอยเป็นเวลานานเพื่อเข้าไกล่เกลี่ย เป็นต้น

จากความสำคัญของการไกล่เกลี่ยและสภาพปัญหาที่กล่าวอ้างข้างต้นเป็นเหตุให้ผู้วิจัยสนใจศึกษามาตรการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นศาลศึกษาเฉพาะคดีความผิอันยอมความได้ เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการไกล่เกลี่ยคดีอาญาความผิอันยอมความได้ ตลอดจนค้นหามาตรการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นศาลที่เหมาะสม ซึ่งจักเป็นประโยชน์ในการช่วยยุติข้อพิพาทหรือระงับข้อพิพาท โดยคำนึงถึงความยินยอมของคู่กรณีเป็นสำคัญ ทำให้ปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลลดน้อยลง ช่วยลดปัญหาความขัดแย้ง ก่อให้เกิดความสมานฉันท์ขึ้นในสังคม ตลอดจนลดงบประมาณแผ่นดินและเสริมสร้างสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการไกล่เกลี่ยคดีอาญาความผิอันยอมความได้
2. เพื่อค้นหามาตรการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นศาลศึกษาเฉพาะคดีความผิอันยอมความได้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ผู้วิจัยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง จำนวน 15 คน แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้พิพากษา จำนวน 2 คน กลุ่มที่ 2 กลุ่มทนายความ จำนวน 5 คน กลุ่มที่ 3 กลุ่มผู้ประนีประนอม จำนวน 3 คน กลุ่มที่ 4 กลุ่มคู่ความ จำนวน 5 คน ทั้งนี้ การพิจารณาเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดคุณสมบัติเป็นผู้ที่ทำหน้าที่หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับคดีอาญาความผิอันยอมความได้ เท่านั้นและเป็นผู้ให้ความร่วมมือกับงานวิจัยด้วยความเต็มใจ ยินยอมสละเวลาจนกระทั่งงานวิจัยสำเร็จลุล่วง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยแบ่งประเด็นให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้แก่ 1) ปัญหาอุปสรรคของการดำเนินกระบวนการไกล่เกลี่ยเฉพาะคดีความผิอันยอมความได้ 2) มาตรการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นศาลศึกษาเฉพาะคดีความผิอันยอมความได้

3. การตรวจสอบความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือ และความเที่ยงตรงของเครื่องมือการวิจัยและความเที่ยงตรงของข้อมูล ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางในการดำเนินงาน โดยการนำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมี

โครงสร้าง ซึ่งเป็นเครื่องมือการวิจัยเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาความถูกต้อง เหมาะสม ตรงตามเนื้อหา (Content Valid) จากการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index-Objective Congruence: IOC) และมีแนวทางในการตรวจสอบความถูกต้องเที่ยงตรงในการสรุปและตีความข้อมูล โดยประมวลผลข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์และจัดบันทึกผลการสัมภาษณ์เชิงลึกและนำข้อมูลที่ได้จากการตีความนี้ไปทำการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลหลักอีกครั้งในระหว่างการสัมภาษณ์เชิงลึก ทั้งนี้เพื่อยืนยันความถูกต้องของผลการสังเคราะห์ผลการศึกษา

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ในการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งได้จากการศึกษา รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary) หนังสือ ตำราทางวิชาการ รายงาน การวิจัย บทความวิจัย ตลอดจนกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงผลการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก หลังจากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาเรียบเรียง สรุปเนื้อหา และทำการวิเคราะห์นำเสนอในเชิงพรรณนาความ

สรุปผลการวิจัย

1. ปัญหาและอุปสรรคในการใกล้เคียงคืออาญาความผิดอันยอมความได้ ผลการวิจัยพบว่า
  - 1.1 ปัญหาด้านความพร้อมของเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้อง จำนวนเจ้าหน้าที่ ความรู้ความสามารถของเจ้าหน้าที่และเวลาที่ใช้ในการดำเนินกระบวนการใกล้เคียง ได้แก่ จำนวนเจ้าหน้าที่มีน้อยและไม่เพียงพอ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ขาดความรู้ความสามารถและเทคนิคด้านการใกล้เคียงคืออาญาความผิดอันยอมความได้
  - 1.2 ปัญหาด้านทุนทรัพย์ของคดี ได้แก่ ผู้ใกล้เคียงไม่อธิบายให้คู่ความเห็นถึงความเสียหายที่แท้จริง ตลอดจนบทลงโทษทางกฎหมายและข้อได้เปรียบ เสียเปรียบ ผู้ทำหน้าที่ใกล้เคียงขาดความเชี่ยวชาญเฉพาะหรือมีประสบการณ์น้อยในการใกล้เคียงข้อพิพาท
  - 1.3 ปัญหาด้านผู้ทำหน้าที่ใกล้เคียง ได้แก่ ผู้ทำหน้าที่ใกล้เคียงหรือผู้ประนอมขาดความรู้ความเข้าใจเทคนิคในการใกล้เคียงคืออาญาความผิดอันยอมความได้ ขาดการอบรมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขาดการประเมินความรู้ของผู้ทำหน้าที่ใกล้เคียง ขาดการคัดเลือกบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถด้านกฎหมายเฉพาะเข้ามาทำหน้าที่ใกล้เคียง รัฐบาลสนับสนุนงบประมาณในการบริหารจัดการด้านการใกล้เคียงน้อย
  - 1.4 ปัญหาด้านความพร้อมของสถานที่ ได้แก่ สถานที่หรือห้องใกล้เคียงมีไม่เพียงพอและขาดความเป็นส่วนตัว สถานที่มีบรรยากาศเป็นทางการเกินไป ก่อให้เกิดความกดดัน ตึงเครียด
2. มาตรการใกล้เคียงคืออาญาในชั้นศาลศึกษาเฉพาะคดีความผิดอันยอมความได้ ผลการวิจัยพบว่า มีมาตรการ ดังนี้
  - 2.1 มาตรการด้านความพร้อมเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้อง จำนวนเจ้าหน้าที่ ความรู้ความสามารถของเจ้าหน้าที่ และเวลาที่ใช้ในการดำเนินการใกล้เคียง ได้แก่ 1) ควรเพิ่มเจ้าหน้าที่ส่วนงานใกล้เคียง จัดจ้างเปิดรับสมัครบุคลากรที่ทำหน้าที่ใกล้เคียงโดยเฉพาะและจัดเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ใกล้เคียงให้เพียงพอ 2) จัดให้มีการอบรม สัมมนาทางวิชาการให้กับเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ใกล้เคียงเพื่อเพิ่มความเชี่ยวชาญ เพิ่มคุณภาพของบุคลากรและเพิ่มความรู้ในการทำงานเกี่ยวกับการใกล้เคียง ตลอดจนเป็นการทบทวนความรู้และบทบาทของผู้ทำหน้าที่ใกล้เคียง 3) สำนักงานศาลต้องจัดทำหรือรวบรวมตัวอย่างการใกล้เคียง หรือเพิ่มหลักสูตรการอบรมด้านศิลปะการใกล้เคียง 4) เปิดเสวนาหรือเปิดสภากาแฟ ให้ผู้ประนอมหรือผู้ที่หน้าที่ใกล้เคียงได้มาพูดคุย เล่าประสบการณ์ในการทำงาน เพื่อเรียนรู้เทคนิคการใกล้เคียงซึ่งกันและกัน

2.2 มาตรการด้านทุนทรัพย์ของคดี ได้แก่ 1) ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยต้องอธิบายให้คู่ความเห็นถึงความเสียหายที่แท้จริง บทลงโทษทางกฎหมาย ความได้เปรียบและเสียเปรียบ 2) คดีที่มีทุนทรัพย์สูงควรจัดให้มีผู้พิพากษาเป็นผู้ไกล่เกลี่ย หรือจัดให้ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะหรือผู้ที่มีประสบการณ์สูงเข้าทำการไกล่เกลี่ย 3) จัดให้มีผู้ที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยที่มีความชำนาญทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยตามความชำนาญตามจำนวนทุนทรัพย์ หากทุนทรัพย์สูง ควรจัดให้มีผู้ไกล่เกลี่ยที่มีความชำนาญทำหน้าที่ ส่วนทุนทรัพย์ต่ำ จัดให้ผู้ที่มีประสบการณ์ในการไกล่เกลี่ยน้อยลดหลั่นลงไปตามสัดส่วน

2.3 มาตรการด้านผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย ได้แก่ 1) ควรจัดและเพิ่มให้มีการอบรมสัมมนาเป็นประจำ รวมถึงจัดให้มีการทดสอบทางวิชาการ ตลอดจนจัดให้มีการพูดคุย เสวนาการไกล่เกลี่ยคดีอาญาเฉพาะความผิดอันยอมความได้ 2) ควรจัดให้มีการจัดทำคู่มือ เพื่อให้ผู้อบรมหรือผู้ไกล่เกลี่ยได้ศึกษาบทบาทหน้าที่ กลยุทธ์วิธีการไกล่เกลี่ยอยู่เสมอ 3) สำนักงานศาลควรทำการประเมินความรู้บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยในทุกๆ เดือน รวมถึงให้ประชาชนที่มาใช้บริการทำการประเมินบุคลากรทุกครั้ง 4) ศาลควรเปิดรับสมัครคัดเลือกผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย โดยคัดเลือกเฉพาะบุคคลที่มีความรู้ความสามารถด้านกฎหมายเท่านั้น 5) รัฐบาลควรสนับสนุนงบประมาณให้เพียงพอ เพื่อสนองนโยบายงานด้านการไกล่เกลี่ยและเพื่อนำมาบริหารจัดการงานด้านไกล่เกลี่ย

2.4 มาตรการด้านความพร้อมของสถานที่ ได้แก่ 1) ผู้บริหารศาลควรเพิ่มสถานที่ไกล่เกลี่ยให้มากขึ้นและควรจัดให้มีห้องไกล่เกลี่ยให้เหมาะสม 2) สำนักงานศาล ควรจัดให้ศาลทุกศาล มีการจัดสถานที่ไกล่เกลี่ยโดยให้เป็นสถานที่ปิด ความเป็นส่วนตัวมากที่สุด ทั้งนี้ควรจัดสถานที่ไกล่เกลี่ยให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน 3) เพื่อสร้างบรรยากาศที่ดีในการไกล่เกลี่ย ศาลควรจัดสถานที่ให้มีบรรยากาศคล้ายคลึงกับร้านกาแฟ (คาเฟ่) หรือจัดสถานที่เพื่อลดความกดดัน และสร้างบรรยากาศที่ดีผ่อนคลาย

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบผลการวิจัยที่สามารถนำผลการวิจัยมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. มาตรการด้านความพร้อมเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้อง จำนวนเจ้าหน้าที่ ความรู้ความสามารถของเจ้าหน้าที่ และเวลาที่ใช้ในการดำเนินการไกล่เกลี่ย ประกอบด้วย 1) ควรเพิ่มเจ้าหน้าที่ส่วนงานไกล่เกลี่ย การจัดจ้าง การเปิดรับสมัครบุคลากรโดยเฉพาะและจัดเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ไกล่เกลี่ยให้เพียงพอ 2) จัดให้มีการอบรม สัมมนาทางวิชาการให้กับเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ไกล่เกลี่ยเพื่อเพิ่มความรู้ ความเชี่ยวชาญ ตลอดจนเป็นการทบทวนความรู้และบทบาทของเจ้าหน้าที่ไกล่เกลี่ย 3) สำนักงานศาลต้องจัดทำหรือรวบรวมตัวอย่างการไกล่เกลี่ย หรือเพิ่มหลักสูตรการอบรม 4) เปิดเสวนาหรือเปิดสภากาแฟ ให้ผู้ประณอมหรือผู้ที่หน้าที่ไกล่เกลี่ยได้มาพูดคุยเล่าประสบการณ์ในการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของทรงภพ ศรีโสภณ, เพ็ญศรี พัทธวิวัฒน์ศิริ และรุ่งนภา ตั้งจิตเรณูกุล (2562) ที่ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพของผู้ประณอม ประณอม ดังนี้ 1) ควรเพิ่มทักษะองค์ความรู้ด้านการไกล่เกลี่ยให้กับผู้ประณอม โดยการฝึกอบรมเป็นระยะอย่างสม่ำเสมอ 2) ควรจัดอบรมหลักสูตรที่เกี่ยวกับการไกล่เกลี่ย หรือหลักสูตรที่จะสามารถนำไปปฏิบัติงานไกล่เกลี่ยของผู้ประณอมได้อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง 3) ควรจัดอบรมกฎหมายความรู้เฉพาะกับผู้ประณอมอย่างน้อยปีละ 1-2 ครั้ง 4) การคัดเลือกบุคคลที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ของศาลมาบรรยาย แลกเปลี่ยนประสบการณ์และให้ความรู้ในงานสัมมนาน้อยๆ ทั้งนี้ การพัฒนาการบริหารจัดการ ด้านโครงสร้าง และอัตรากำลัง พบว่า ควรเพิ่มนิติกรให้เพียงพอในการดำเนินการไกล่เกลี่ยเพราะคดีมีปริมาณมาก เพราะถ้าผู้ประณอมไม่มา นิติกรก็สามารถเข้าแทนได้เสมอ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ

ศักดิ์ชาย สุนทรธนาภิรมย์ (2565) ที่ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาระบบและศักยภาพการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของหน่วยงาน ซึ่งดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มีแนวทางการพัฒนาศักยภาพของผู้ไกล่เกลี่ย คือ 1) ควรจัดให้มีการอบรมและทบทวนหลักสูตรการไกล่เกลี่ยเป็นระยะ มีแนวทางการไกล่เกลี่ยในรูปแบบต่าง ๆ อบรมกฎหมายแพ่ง กฎหมายอาญา และกฎหมายอื่นๆ อย่างสม่ำเสมอ และต้องมีการติดตามผลและรวบรวมปัญหาเพื่อเพิ่มศักยภาพในการไกล่เกลี่ย 2) ควรเพิ่มหลักสูตรการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยเฉพาะทาง 3) ควรเชิญเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมาอบรมหรือสัมมนาเกี่ยวกับระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาปฏิบัติงานในอนาคต นอกจากนี้ด้านแนวทางการพัฒนาศักยภาพของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พบว่า ควรเพิ่มเจ้าหน้าที่ที่ดูแลการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้เพียงพอกับปริมาณข้อพิพาทที่มีจำนวนมาก

2. มาตรการด้านทุนทรัพย์ของคดี ได้แก่ 1) คดีที่มีทุนทรัพย์สูงควรจัดให้มีผู้พิพากษาเป็นผู้ไกล่เกลี่ย 2) จัดให้มีผู้ที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยที่มีความชำนาญมาทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยตามความชำนาญตามจำนวนทุนทรัพย์ หากทุนทรัพย์สูง ควรจัดให้มีผู้ไกล่เกลี่ยที่มีความชำนาญสูง ส่วนทุนทรัพย์ต่ำ จัดให้ผู้ที่มีประสบการณ์ในการไกล่เกลี่ยน้อยลงลดหลั่นลงไปตามสัดส่วน สอดคล้องกับงานวิจัยของผุสดี รุ่งเรืองผดุง และพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (2562) ที่ผลการวิจัยพบว่า ผู้พิพากษาประจำศาล ผู้ประนีประนอมประจำศาล เจ้าหน้าที่ส่วนงานไกล่เกลี่ย ที่มีเทคนิค ประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ทำให้ข้อพิพาทยุติได้และยังคงรักษาสัมพันธอันดีของคู่กรณีไว้ได้ ความสามารถและประสบการณ์ของผู้ไกล่เกลี่ย ซึ่งผู้ไกล่เกลี่ยที่ผ่านงานมากจะเห็นสภาพของปัญหามาก และผลของการไกล่เกลี่ยที่สำเร็จและไม่สำเร็จ โดยผลของการไกล่เกลี่ยที่ไม่สำเร็จจะเป็นแนวทางให้ผู้ไกล่เกลี่ยพัฒนาตนเอง การให้คู่พิพาทยอมรับการไกล่เกลี่ยนั้นเกิดจากการยอมรับความเป็นกลาง ความน่าเชื่อถือของผู้ไกล่เกลี่ย โดยความเชื่อถือนั้นเกิดจาก 1) อายุของผู้ไกล่เกลี่ย (วัยวุฒิ) เห็นได้ชัดในคดีที่พิพาทเกี่ยวกับความรู้สึกทางจิตใจ สังคมไทยเป็นสังคมที่นับถือผู้ใหญ่มากกว่าหรืออาวุโสกว่า ซึ่งถ้าให้ผู้ไกล่เกลี่ยที่มีอายุน้อยกว่ามาไกล่เกลี่ยอาจทำให้ดูไม่น่าเชื่อถือ 2) ความรู้ของผู้ไกล่เกลี่ย (คุณวุฒิ) 3) ประสบการณ์ของผู้ไกล่เกลี่ยควรมีมากพอ ซึ่งการผ่านการไกล่เกลี่ยมาหลายคดีจะทำให้ผู้ไกล่เกลี่ยมีความเชี่ยวชาญชำนาญ สามารถแยกประเด็นความต้องการได้ ทำให้เข้าใจถึงสภาพปัญหา และสืบหาความต้องการที่แท้จริงจากคู่พิพาทได้

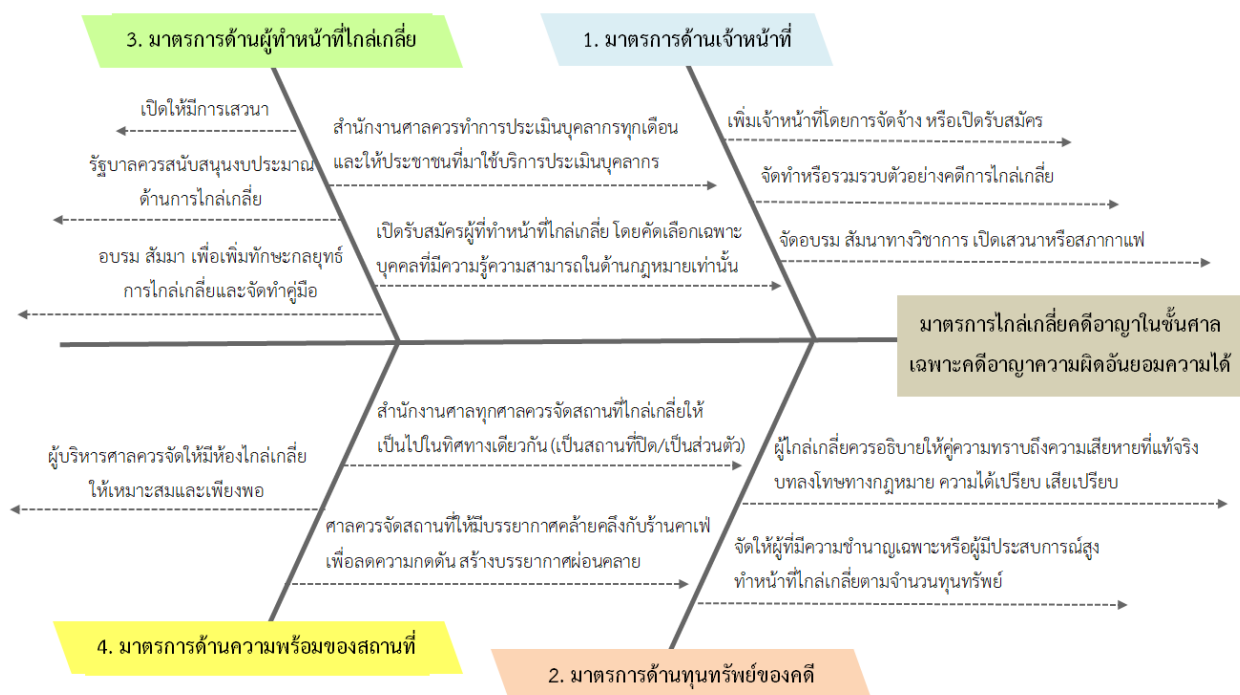
3. มาตรการด้านผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย ได้แก่ ควรจัดและเพิ่มให้มีการอบรมสัมมนา รวมถึงจัดให้มีการทดสอบทางวิชาการ ศาลควรเปิดรับสมัคร คัดเลือกผู้ที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย โดยคัดเลือกเฉพาะบุคคลที่มีความรู้ความสามารถด้านกฎหมาย สอดคล้องกับงานวิจัยของชัยเทพ จันทนจุลกะ (2561) ที่ผลการวิจัยพบว่า หากผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้รับการส่งเสริมหรือมีการอบรมความรู้มากขึ้นก็จะยิ่งทำให้มีประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยเพิ่มขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อจำนวนคดีที่สามารถไกล่เกลี่ยได้สำเร็จอาจมีจำนวนสูงขึ้น และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของวิรัตน์ ท่วมใจดี (2557) ที่ผลการวิจัยพบว่า แนวทางแก้ไขปัญหาด้านผู้ไกล่เกลี่ยหรือคนกลางควรกำหนดกฎเกณฑ์ วิธีการสรรหา คัดเลือก บุคคลภายนอกให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน เพื่อให้ได้บุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสม มีความรู้ มีคุณธรรมจริยธรรมและมีความเป็นธรรม

4. มาตรการด้านความพร้อมของสถานที่ ได้แก่ ควรเพิ่มสถานที่ไกล่เกลี่ยให้มากขึ้นและควรจัดให้มีห้องไกล่เกลี่ยให้เหมาะสม ควรจัดให้ศาลทุกศาล มีการจัดสถานที่ไกล่เกลี่ยโดยให้เป็นสถานที่ปิด มีความเป็นพื้นที่ส่วนตัวมากที่สุด ทั้งนี้ควรจัดสถานที่ไกล่เกลี่ยให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อสร้างบรรยากาศที่ดีในการไกล่เกลี่ย ศาลควรจัดสถานที่ให้มีบรรยากาศคล้ายคลึงกับร้านกาแฟ (คาเฟ่) หรือจัดสถานที่เพื่อลดความกดดันและสร้างบรรยากาศที่ดีผ่อนคลาย สอดคล้องกับงานวิจัยของผุสดี รุ่งเรืองผดุง และพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (2562) ที่ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาประสิทธิภาพการไกล่เกลี่ยนั้นควรมีการพัฒนาทั้งสันติภายใน คือ

เรื่องของตัวบุคคลผู้เกี่ยวข้องและสันติภายนอก คือ เรื่องของระบบโครงสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อความสำเร็จในการไกล่เกลี่ย อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมสามารถส่งผลต่อทัศนคติ จิตสำนึก และพฤติกรรมของผู้คนได้ สิ่งแวดล้อมที่ไม่เกื้อกูลย่อมก่อให้เกิดปัญหาหรือทำให้ความขัดแย้งลุกลาม สิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลย่อมช่วยลดทอนปัญหาและบรรเทาความขัดแย้งหรืออาจส่งเสริมให้เกิดความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทั้งนี้ แนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ได้แก่ 1) ด้านอาคารสถานที่บริเวณภายในศาล ห้องไกล่เกลี่ยที่เหมาะสมกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท มีตัวชี้วัด ได้แก่ มีความสะอาด สะดวกสบาย สงบ ปราศจากผู้คนสัญจรไปมา สถานที่มีความเป็นส่วนตัว ห้องที่มีมิติชัดเจนเสียง รู้สึกปลอดภัยในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท 2) ด้านอากาศ อุณหภูมิ สี แสง เสียง ได้แก่ การควบคุมอุณหภูมิ อากาศภายในห้องไกล่เกลี่ยไม่หนาวไม่ร้อนเกินไป การจัดระบบระบายอากาศให้มีการถ่ายเทและไหลเวียนที่ถูกต้อง การจัดแสงสว่างที่เพียงพอและเหมาะสม การจัดโทนสีภายในห้องไกล่เกลี่ยที่เหมาะสม ไม่จืดหรือเข้มเกินไป และการควบคุมเสียงไม่ให้ดังรบกวนในระหว่างการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของวิรัตน์ ท่วมใจดี (2557) ที่ผลการวิจัยพบว่าแนวทางแก้ไขปัญหาด้านกระบวนการและวิธีการควรจัดสถานที่ในการเจรจาไกล่เกลี่ยให้มีความสะดวก แยกห้องเป็นสัดส่วนและไม่อยู่ในจุดที่มีคนพลุกพล่าน อันจะส่งผลให้เป็นการสร้างความเป็นกันเองและลดความตึงเครียดและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคู่พิพาทในการไกล่เกลี่ย

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ มาตรการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นศาลคดีอาญาความผิดอันยอมความได้ ประกอบด้วยมาตรการ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความพร้อมเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้อง จำนวนเจ้าหน้าที่ ความรู้ความสามารถของเจ้าหน้าที่ และเวลาที่ใช้ในการดำเนินการไกล่เกลี่ย 2) ด้านทุนทรัพย์ของคดี 3) ด้านผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย 4) ด้านความพร้อมของสถานที่ ทั้งนี้ มาตรการทั้ง 4 ประเด็นสามารถนำไปเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการไกล่เกลี่ยคดีอาญาความผิดอันยอมความได้ ทำให้การบริหารจัดการการไกล่เกลี่ยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งองค์ความรู้เกี่ยวกับมาตรการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นศาลคดีอาญาความผิดอันยอมความได้สรุปได้ ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 มาตรการการใกล้เคียงคืออาญาในชั้นศาลศึกษาเฉพาะคดีอาญาความผิดอันยอมความได้
ข้อเสนอแนะ

- ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้
  - หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการใกล้เคียงคืออาญาในชั้นศาล สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการพิจารณาแนวทางการบริหารจัดการหน่วยงานด้านมาตรการใกล้เคียงคืออาญาในชั้นศาลเฉพาะคดีอาญาความผิดอันยอมความได้
  - หน่วยงานภาคการศึกษา เช่น นักวิชาการ นักวิจัย คณาจารย์ในระดับมหาวิทยาลัย เป็นต้น สามารถนำผลการวิจัยไปต่อยอดการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ตลอดจนสามารถนำไปเผยแพร่ต่อสาธารณชน นิสิต นักศึกษา และบุคคลทั่วไปที่สนใจศึกษาประเด็นมาตรการใกล้เคียงคืออาญาความผิดอันยอมความได้
- ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป
  - ควรศึกษาการวิจัยเชิงปริมาณเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการใกล้เคียงคืออาญาในชั้นศาลศึกษาเฉพาะคดีความผิดอันยอมความได้ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงสถิติและนำไปประยุกต์ใช้ต่อยอดงานวิจัยอื่น ๆ ต่อไป
  - ควรศึกษาการวิจัยเชิงปริมาณเกี่ยวกับระดับความรู้ ความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับการใกล้เคียงคืออาญาในชั้นศาลศึกษาเฉพาะคดีความผิดอันยอมความได้ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานด้านกฎหมายในการนำข้อมูลไปประกอบการจัดโครงการอบรมเพื่อเสริมสร้างความรู้ภาคประชาชนต่อไป
  - ควรศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบเกี่ยวกับต่างประเทศเกี่ยวกับการดำเนินการใกล้เคียงคืออาญาในชั้นศาลศึกษาเฉพาะคดีความผิดอันยอมความได้ เพื่อให้เห็นวิธีการที่แต่ละประเทศนำมาใช้ ซึ่งจักเป็นประโยชน์ต่อการนำมาปรับและประยุกต์ใช้ในประเทศไทย ตลอดจนทำให้ค้นพบองค์ความรู้ใหม่ๆ

- ชัยเทพ จันทนกุลกะ. (2561). **ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาล**
ขั้นต้น: ศึกษาเฉพาะกรณีศาลแขวงชลบุรี. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยข้าราชการตุลาการศาล
ยุติธรรม สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม.
- ทรงภพ ศรีโสภะ, เพ็ญศรี พัทธวิวัฒน์ศิริ, และรุ่งนภา ตั้งจิตรเจริญกุล. (2562). การพัฒนารูปแบบการไกล่
เกลี่ยข้อพิพาทคดีแรงงานในศาลแรงงานกลาง. **วารสารวิชาการ บัณฑิตวิทยาลัย.** 5(1). 1-15.
- ผุสดี รุ่งเรืองผดุง และพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2562). การพัฒนาหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพใน
การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.** 7(ฉบับเพิ่มเติม). 249-250.
- วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ. (2550). **คู่มือเพิ่มพลังความสามารถ กระบวนการจัดการข้อพิพาท.**
กรุงเทพมหานคร: ศิริภรณ์ออฟเซต.
- วิชัย อริยะนันท์กะ. (2540). การระงับข้อพิพาทที่เกิดจากสัญญาการค้าระหว่างประเทศ. อ้างใน กระทรวง
ยุติธรรม สำนักงานอนุญาโตตุลาการ. **รวมบทความข้อบังคับ ข้อตกลงระหว่างประเทศ กฎหมาย
และคำพิพากษาศาลฎีกาเกี่ยวกับอนุญาโตตุลาการ เล่ม 2.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร:
กระทรวงยุติธรรม.
- วิรัตน์ ท่วมใจดี. (2557). **ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีผู้บริโภค: กรณีศึกษาศาล**
แขวงพิษณุโลก. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- ศักดิ์ชาย สุนทรธนาภิรมย์. (2565). แนวทางการพัฒนาระบบและศักยภาพการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของ
หน่วยงาน ซึ่งดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562.
Journal of Politics and Governance. 12(3). 28-32.
- สำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม. (2547). **คำแนะนำและประมวลจริยธรรมผู้ไกล่เกลี่ย.**
กรุงเทพมหานคร: สำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม.
- อริยพร โพธิ์ใส. (2565). หลักเกณฑ์การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญา. **วารสารจุลนิติ.** 19(1). 75-82.